Відгук
доктора юридичних наук, професора, заступника голови Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти
Назарова Івана Володимировича на дисертацію Малеха Віталія Петровича на тему: «Доброчесність суддів як інституційна гарантія здійснення правосуддя», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура

Актуальність теми. Обрана Віталієм Петровичем Малехом тема дисертаційного дослідження має вагоме теоретичне та практичне значення для сучасної української правової науки. Забезпечення доброчесності суддів сьогодні є невід'ємною передумовою функціонування незалежної, ефективної та суспільно легітимної судової влади, а відтак безпосередньо пов'язане з реалізацією конституційного права особи на справедливий суд.

Особливої значущості проблематика набуває в умовах трансформації української судової системи та її подальшого наближення до правових стандартів Європейського Союзу. Вимоги до доброчесності суддів охоплюють не лише питання професійної компетентності та дотримання законності, а й забезпечення незалежності, неупередженості, фінансової прозорості, запобігання конфлікту інтересів, належної репутації та відповідальної поведінки судді у сучасному інформаційному середовищі.

Актуальність дослідження посилюється необхідністю підтримання належного балансу між відкритістю судової влади, суспільним контролем за її діяльністю та гарантіями суддівської незалежності. У цьому контексті доброчесність набуває значення не лише особистої характеристики судді, а й важливого елементу інституційної спроможності всієї системи правосуддя.

Додатковим чинником актуальності є цифрова трансформація судочинства, поширення соціальних мереж, нових форм публічної комунікації та технологій штучного інтелекту, що формують нові виклики для суддівської етики та репутації. Визначене вказує на те, що комплексне дослідження доброчесності суддів як інституційної гарантії здійснення правосуддя є своєчасним і затребуваним як для розвитку юридичної доктрини, так і для подальшого вдосконалення практичних механізмів функціонування судової влади України.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Дисертаційне дослідження має належний науковий рівень, характеризується послідовністю та комплексністю аналізу проблематики доброчесності суддів. За змістом, предметом дослідження та спрямованістю отриманих результатів робота відповідає спеціальності 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура, оскільки безпосередньо стосується організації та функціонування судової влади, статусу судді, гарантій незалежності й неупередженості та механізмів забезпечення належного здійснення правосуддя.

Автором здійснено ґрунтовне теоретико-правове осмислення доброчесності як багатоаспектного явища, розкрито її професійний, етичний,

фінансовий та інституційний виміри, а також визначено взаємозв'язок із незалежністю судової влади, неупередженістю та суспільною довірою до правосуддя.

Наукова цінність роботи визначається поєднанням аналізу наукових підходів, національного законодавства, міжнародних і європейських стандартів, практики судових інституцій та сучасних тенденцій розвитку судової влади. Позитивно слід відзначити прагнення автора не лише узагальнити існуючі доктринальні позиції, а й сформувати власне бачення змісту та структурних елементів доброчесності судді, а також запропонувати напрями вдосконалення механізмів її забезпечення.

Основні положення дисертації знайшли належне відображення в опублікованих працях здобувача. П'ять наукових статей та шість матеріалів науково-практичних конференцій охоплюють ключові аспекти досліджуваної проблематики: юридичне тлумачення поняття доброчесності, міжнародні та європейські стандарти, фінансово-етичні засади суддівської діяльності, взаємозв'язок доброчесності та незалежності суддів, а також значення доброчесності для функціонування судової системи.

Зміст дисертації та характер наукових публікацій свідчать про належний рівень теоретичного опрацювання теми, самостійність проведеного дослідження та достатню апробацію його основних результатів. Сформульовані автором положення мають наукове та практичне значення і можуть бути використані для подальшого розвитку доктрини суддівської доброчесності та вдосконалення механізмів забезпечення належного здійснення правосуддя.

Наукова новизна одержаних результатів є однією з найбільш вагомих складових дисертаційного дослідження та полягає передусім у комплексному осмисленні доброчесності суддів не лише як сукупності етичних вимог до поведінки судді, а як багатокомпонентної правової категорії та інституційної гарантії належного здійснення правосуддя, що дозволило В. Малеху вийти за межі традиційного розуміння доброчесності та сформувати цілісну концепцію її змісту, структури й функціонального призначення.

Особливої уваги заслуговує запропоноване автором розуміння правової природи доброчесності судді, яка пов'язується із забезпеченням легітимності судової влади, незалежності та неупередженості судді, обґрунтованості судових рішень і суспільної довіри до правосуддя. Важливим науковим здобутком є також авторська структуризація доброчесності суддів шляхом виокремлення професійного, антикорупційного та репутаційного компонентів, що має не лише теоретичне значення, а й створює основу для більш послідовного оцінювання доброчесності суддів у практичній площині.

Позитивної оцінки заслуговують положення роботи, присвячені вдосконаленню механізмів забезпечення фінансової та професійної доброчесності. Зокрема, науково цінним є обґрунтування необхідності узгодження вимог фінансової прозорості суддів із гарантіями права на приватність на основі принципу пропорційності, а також розвиток підходів до запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Новизною вирізняються й положення щодо репутаційної складової доброчесності суддів, особливо в умовах цифрової трансформації правосуддя. Запропонований автором підхід до регламентації цифрової поведінки суддів та визначення допустимих меж використання штучного інтелекту в судочинстві відповідає сучасним викликам розвитку правосуддя та демонструє здатність здобувача своєчасно реагувати на нові правові явища.

Варто відзначити й положення щодо вдосконалення гарантій неупередженості судді, розвитку механізмів оцінювання доброчесності, а також обґрунтування диференційованого підходу до реагування на її можливі порушення.

Наукова цінність дисертації посилюється тим, що автор не обмежується констатацією наявних проблем, а формулює конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства та інституційних механізмів забезпечення доброчесності суддів. Положення, які набули подальшого розвитку, зокрема щодо розмежування понять «чесність», «доброчесність» та «етична поведінка», динамічного характеру морально-етичних вимог і співвідношення доброчесності з незалежністю суддів, свідчать про послідовне та глибоке опрацювання теоретичної проблематики та можливістю пропозицій практичного характеру.

Особливої позитивної оцінки заслуговує прикладна спрямованість одержаних результатів, що виявляється у значній кількості конкретних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства. Зокрема, автором безпосередньо запропоновано зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Закону України «Про запобігання корупції», Закону України «Про Конституційний Суд України», Кодексу суддівської етики, а також обґрунтовано необхідність удосконалення конституційного та процесуального регулювання гарантій неупередженості суддів. Така нормативна конкретизація результатів дослідження свідчить не лише про належний рівень теоретичного опрацювання проблематики, а й про їх виражену практичну спрямованість та потенціал для подальшого використання у процесі вдосконалення законодавства у сфері судоустрою та забезпечення доброчесності суддів.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Поставлене у дисертації наукове завдання виконано на належному рівні. Заявлена мета дослідження послідовно конкретизована у визначених завданнях, які охоплюють теоретичне осмислення доброчесності суддів, з'ясування її правової природи та структурних компонентів, а також розроблення пропозицій щодо вдосконалення механізмів її формування і захисту. Логічна узгодженість мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження забезпечила цілісність наукового пошуку та дала змогу автору послідовно перейти від теоретико-методологічних засад до практичних рекомендацій.

Здобувач продемонстрував належний рівень володіння методологією наукової діяльності. Методологічну основу роботи становить поєднання загальнонаукових, спеціально-правових та інших методів дослідження, що застосовувалися з урахуванням специфіки окремих аспектів проблематики. Використання

системного, аналізу, синтезу, логічного, порівняльно-правового, нормативно-правового, герменевтичного та інших методів дозволило комплексно дослідити доброчесність суддів як правову та інституційну категорію.

Поєднання теоретичного аналізу з опрацюванням законодавства, судової практики, міжнародних документів та матеріалів діяльності відповідних інституцій сприяло належному обґрунтуванню сформульованих автором висновків і пропозицій.

Позитивної оцінки заслуговує сформована емпірична база дисертаційного дослідження, яка має комплексний характер та охоплює статистичні й аналітичні матеріали, практику діяльності органів судової влади та суддівського самоврядування, рішення національних судів і міжнародних судових інституцій, матеріали дисциплінарної практики, офіційні звіти та інформаційні матеріали. Особливу цінність становлять результати авторського анкетування, проведеного серед різних груп респондентів, зокрема представників юридичної професії та осіб із пересічним рівнем правосвідомості. Залучення такого емпіричного матеріалу дало змогу не обмежуватися суто доктринальним аналізом, а зіставити теоретичні положення з реальними уявленнями про суддівську доброчесність, рівнем суспільних очікувань та професійними оцінками її основних складових, посилюючи аргументованість висновків дисертації та надає дослідженню додаткової практичної і наукової цінності.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації у практиці

Теоретичне значення дисертаційного дослідження Малеха Віталія Петровича полягає у подальшому розвитку наукових уявлень про доброчесність суддів, уточненні її змісту, правової природи та структурних складових. Запропоновані автором підходи дають можливість розглядати доброчесність не лише як сукупність морально-етичних вимог до судді, а як комплексну правову характеристику, що охоплює професійний, антикорупційний та репутаційний аспекти суддівської діяльності. Сформульовані положення можуть бути використані для подальшого дослідження проблем суддівської етики, незалежності судової влади, запобігання корупції та забезпечення належного здійснення правосуддя.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання у правотворчій, правозастосовній, науково-дослідній та освітній діяльності. Запропоновані автором рекомендації можуть бути враховані під час удосконалення законодавства у сфері судоустрою і статусу суддів, механізмів оцінювання доброчесності, фінансового контролю, запобігання конфлікту інтересів, забезпечення незалежності та регулювання професійної й цифрової поведінки суддів.

Окремі положення роботи становлять практичний інтерес для органів суддівського врядування та суддівського самоврядування при вдосконаленні процедур добору, оцінювання та професійного розвитку суддів, а також при формуванні єдиних підходів до оцінки проявів професійної, антикорупційної та

репутаційної доброчесності. Результати дослідження можуть бути використані й у діяльності органів, до компетенції яких належить запобігання корупції та забезпечення прозорості публічної служби.

У науково-дослідній сфері матеріали дисертації можуть слугувати підґрунтям для подальшого опрацювання проблем доброчесності та незалежності суддів, адаптації європейських стандартів судочинства, а також дослідження нових викликів, пов'язаних із цифровізацією правосуддя та використанням технологій штучного інтелекту.

В освітньому процесі результати роботи доцільно використовувати під час викладання дисциплін, пов'язаних із судоустроєм, суддівською етикою, правами людини, антикорупційним законодавством та європейськими стандартами правосуддя, а також при підготовці навчально-методичних матеріалів.

Відсутність порушень академічної доброчесності. За результатами ознайомлення з дисертаційним дослідженням та науковими публікаціями здобувача ознак порушення академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації, не виявлено. Робота виконана самостійно, із належним посиланням на використані наукові джерела.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

1. Окремої уваги, на наш погляд, потребує запропонована автором модель удосконалення фінансової доброчесності суддів, зокрема ідея запровадження автоматизованого та ризик-орієнтованого моніторингу декларацій. У цьому контексті виникає питання щодо меж застосування цифрових інструментів контролю, обсягу інформації, яка може бути використана під час формування ризик-профілю судді, а також гарантій захисту персональних даних і недопущення надмірного втручання у приватне життя. Дискусійним також є питання про те, яким чином має забезпечуватися баланс між ефективністю автоматизованого контролю, правовою визначеністю для судді та гарантіями його незалежності. Вважаємо, що додаткова аргументація цих аспектів могла б посилити запропоновану автором модель фінансової доброчесності.

2. Цікавим для наукової дискусії є запропонований автором підхід щодо обмеження повторного зайняття адміністративної посади в одному суді шляхом встановлення п'ятирічного строку перерви. Така пропозиція заслуговує на увагу з огляду на її спрямованість на запобігання надмірній концентрації управлінських повноважень та потенційним ризикам конфлікту інтересів. Водночас, на наш погляд, потребує додаткового обґрунтування саме тривалість запропонованого п'ятирічного строку, а також його співвідношення з принципами суддівського самоврядування, інституційної автономії судової влади та необхідністю забезпечення стабільності управління судом. У цьому контексті виникає питання, чи не може встановлення такого обмеження в окремих випадках призвести до втрати управлінського досвіду та професійного потенціалу суддів, які мають відповідні організаційні компетентності. На думку рецензента, додаткова аргументація критеріїв визначення строку ротації та оцінка можливих позитивних і негативних наслідків його практичного

застосування могли б посилити запропонований автором механізм.

3. Автором належно опрацьовано міжнародні та європейські стандарти доброчесності суддів, зокрема положення Бангалорських принципів поведінки суддів та Європейської хартії про статус суддів. Водночас, на нашу думку, додаткової уваги могло б заслуговувати питання практичної імплементації зазначених стандартів у правових системах окремих держав – членів Європейського Союзу. Розширення порівняльно-правового аналізу в цьому напрямі дозволило б глибше розкрити особливості адаптації європейських підходів до національних правових умов та визначити можливості їх подальшого використання в Україні.

4. Дисертаційна робота містить ґрунтовний аналіз основних підходів до формування та забезпечення стандартів доброчесності суддів. Разом із тим, окремим напрямом для подальшого поглиблення дослідження може бути питання взаємодії Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у процесі оцінювання доброчесності суддів. Зокрема, цікавим є визначення особливостей розмежування їхніх повноважень, узгодженості процедур та впливу такої взаємодії на ефективність механізму забезпечення суддівської доброчесності.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація на тему «Доброчесність суддів як інституційна гарантія здійснення правосуддя» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів відповідає всім нормативним вимогам, а її автор – Малех Віталій Петрович, на підставі публічного захисту, заслуговує на присудження ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура.

Опонент –
заступника голови Національного агентства
із забезпечення якості вищої освіти,
доктор юридичних наук, професор **Іван НАЗАРОВ**

Підпис засвідчую:

Керівник відділу кадрового забезпечення Ю.В. Кончук

Україна
НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ
Ідентифікаційний код 40927307